

B **H**UNGAROLOGISCHE
BEITRÄGE

6

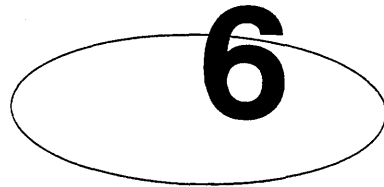
Universität Jyväskylä 1996

Hungarologische Beiträge

FINNISCH-UGRISCHE KONTRASTIVE
UNTERSUCHUNGEN II.

Herausgegeben von

László Keresztes
Sándor Maticsák

Universität Jyväskylä 1996

© Die Verfasser

Universität Jyväskylä, Humanistische Fakultät, Hungarologie-Projekt

Typographie: Sándor Maticsák, Vesa Niinikangas

Druck: Kopi-Jyvä, Jyväskylä 1996

ISBN 951-34-0680-6

ISSN 1237-1223

Előszó

A magyar–finn–észti kontrasztív nyelvészeti kutatási program a jyväs kyläi egyetem Finn Nyelvtudományi és Hungarológiai Intézetének együttműködésével 1994 elején indult. A kutatócsoport még ugyanazon év tavaszán nemzetközi szimpózium keretében vitatta meg első eredményeit. Az előadások szövege *Finnisch-ugrische kontrastive Untersuchungen* címmel a *Hungarologische Beiträge* 3. (Jyväs kylä 1995) kötetében jelent meg. Öröndetes dolog, hogy a csoport új tagokkal bővült, folytatta munkáját, és 1995. április 25–26. között immár másodsor újabb szimpóziumot szervezett. Jelen kötet az itt elhangzott előadásokat, valamint a témakörben elkészült egyéb tanulmányokat tartalmazza. A közlemények körét e kötetben bővítettük. A jyväs kyläi egyetem Hungarológiai Intézete ugyanis felvállalta a magyar nyelv elsajátításával kapcsolatos gyakorlati és elméleti kérdések kutatását, így a nyelvkönyvek, nyelvtanok, kontrasztív nyelvészeti leírások szervesen illeszkednek e programhoz is. A kötet második része ilyen tanulmányokat tartalmaz. A kutatócsoport saját eredményei mellett kutatási területéhez tartozó egyéb publikációkra is reflektálni kíván, ezért e kötet harmadik egységeként recenziókat is közlünk az időközben megjelent oktatási segédanyagokról.

Szeretnénk köszönetet mondani Ulla Arkko, Tönu Seilenthal és Vajdovich Nóra kollégáknak, akik a kötet szerkesztésében közreműködtek, továbbá Tuomo Lahdelmának, aki a hungarológia program vezetőjeként az egyetem bölcsészkarával együtt a kötet kiadását felvállalta.

Jyväs kylä, 1995. december 12.

a szerkesztők

Saatteeksi

Unkarilais-suomalais-virolainen kontrasttiivinen kielentutkimus käynnistyi Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja hungarologian laitoksen yhteistyönä vuoden 1994 alussa. Tutkijaryhmä pohti ensimmäisiä tutkimustuloksiaan kansainvälisessä seminaarissa jo keväällä 1994 ja julkaisi seminaarin esitelmät artikkelikokoelmassa *Finnisch-ugrische kontrastive Untersuchungen (Hungarologische Beiträge 3.*, Jyväskylä 1995). On ilahduttavaa, että tutkijaryhmäämme on jatkuvasti liittynyt uusia jäseniä. Järjestimme toisen kontrasttiivisen seminaarin 25.–26. huhtikuuta 1995. Tämä julkaisu sisältää paitsi seminaarin esitelmät myös muita aihepiiriin liittyviä tutkielmia. Tarkoituksenamme on ollut laajentaa tutkimusaluetta. Syynä tähän on muun muassa se, että Jyväskylän yliopiston hungarologian laitos on käynnistänyt unkarin kielen oppimista tutkivan kansainvälisen projektin. Kyseinen hanke tarvitsee tuekseen myös sellaista oppikirjoja ja kielioppeja koskevaa tutkimusta kuin tämän julkaisun toinen osa sisältää. Pidämme tärkeänä esitellä myös muita julkaisuja. Tämän takia julkaisemme kirjan kolmantena osana katsauksia ja arvosteluja uusimmista opetusmateriaaleista.

Kiitämme kollegoitamme Ulla Arkkoa, Tõnu Seilenthalia ja Nóra Vajdovichia, jotka omalta osaltaan ovat auttaneet toimitustyössä, samoin kuin Tuomo Lahdelmaa, joka hungarologian projektin vastuuhenkilönä on ottanut tämän teoksen *Hungarologische Beiträge* -sarjaan.

Jyväskylässä 12. joulukuuta 1995

toimittajat

Artikuláció – percepció

(Miért oly ritkák a *ji-* és *vu-* szókezdetek a finnben és a magyarban?)

BAKRÓ-NAGY Marianne

0. Tanulmányomban a finn és a magyar nyelv morfémainak összehasonlítását végzem el abból a szempontból, hogy vajon e két nyelvben léteznek-e [jiC₀] és [vuC₀] szekvenciák, s ha igen, milyen fonotaktikai szabályokhoz kötődnek, továbbá milyen történeti előzményre vezethetők vissza. A kiinduló hipotézis

(1) finn és magyar [jiC₀] és [vuC₀]

tehát az, hogy ilyen szekvenciák elvileg lehetségesek, hiszen az összetevő szegmentumok is elemei a két nyelv hangállományának. A hipotézis, s vele együtt az iménti formalizálás, az elemzés eredményeként előálló lehetséges megkötések következtében módosul. Az alapul vett példaanyag csupán a két nyelv köznyelvi rétegére terjed ki, s figyelmen kívül hagyja a dialektális változatokat.

A vizsgálandó kérdés kétségtelenül parciálisnak tűnik, s megfelelő indoklás nélkül – ti. anélkül, hogy miért éppen e két szekvenciára esett a választásom – még talán érthetetlen is. Azt gondolom azonban, hogy vizsgálatunkat megfelelő fonetikai háttér előtt elvégezve néhány érdekes következtetésre juthatunk annak felmérésében, hogy két rokon nyelv miként él azonos fonémákból építhető szekvenciák lehetőségével. Először az artikulációs (1.) és akusztikus-percepció (2.) jellemzést végzem el, majd a finn és a magyar példák összevetésére térek rá (3.); ezután a történeti előzmények bemutatása következik (4.), s végül következtetéseket vonok le az összevetések eredményeként (5.).

1. A [jiC₀] és [vuC₀] szerkezetekben résztvevő szegmentumok artikulációs jellemzése

Célszerű először a vokálisokat szemügyre vennünk, mivel fonetikailag ebben a tekintetben a két nyelv megegyezik, azaz

(2) finn–magyar

[i] előlképzett, illabiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

[u] hátulképzett, labiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

A két hang artikulációs szempontból tehát csak a nyelvállás tekintetében mutat azonos tulajdonságokat, a képzés helyének (elő-, illetőleg hátulképzettség) és részben módjának (illabiális, illetőleg labiális) szempontjából viszont különbözik.

A két mássalhangzó jellemzését illetően már van különbség a két nyelv között. Nem lehet célom, hogy e hangoknak a finn és a magyar hangrendszerében elfoglalt helyére vonatkozó érveléseket itt elismételjem. A szakirodalmi konklúziók a következők. A finnben mindkét hang félmagánhangzónak minősül (Karlsson 1982, 62, 67, 69) azaz

(3) finn [j] palatoveláris félmagánhangzó

[v] labiális félmagánhangzó

Ezzel szemben a magyarban csupán a [j]-vel kapcsolatban merülhet fel, hogy az félmagánhangzó vagy approximáns (vö. Siptár 1994, 200 és Kassai 1994, 622), a [v] teljes mássalhangzónak értékelődik, mégpedig réshangnak. Megjegyzendő hogy a réshangok tágabb értelmezése szerint a [j] is (közép)réshang (miként például a magyarból hiányzó félmagánhangzó, a [w] is), azonban a réshangok osztályától bizonyos tekintetben eltérő viselkedése miatt – pl. Kassai 1994, 636 – szokás approximánsként elkülöníteni. Annak eldöntése, hogy a magyarban a [j] valójában approximáns-e vagy félmagánhangzó, attól függ, hogy ebben a nyelvben vannak-e diftongusok avagy sem. Tekintettel arra, hogy itt a magyar köznyelvi változatát veszem alapul, amelyben – ti. szemben a köznyelvi finnel, ahol vannak kettőshangzók, s egyebek mellett ezért minősül a [j] és a [v] félmagánhangzónak – nincsenek diftongusok, a [j]-t célszerű approximánsnak értékelni. Az elmondottak értelmében a

(4) magyar [j] palatális, zöngés approximáns

[v] labiodentális, zöngés réshang

Karlsson a finn mássalhangzórendszer fonetikai jellemzése során együttesen labiálisnak minősíti a [p m v] hangokat, s egyaránt palatovelárisnak a [k j ŋ] hangokat (57), azaz az előbbieket tekintetében nem tesz különbséget bilabiális [p m] és labiodentális [v], illetőleg az utóbbiak esetében palatoveláris [k ŋ], illetőleg palatális [j] között, továbbá nem emeli ki külön azt a tényt, hogy mindkét hang zöngés. Mindezek következtében nem válhatik hangsúlyossá, hogy – mivel a finn [j] is valójában palatálisnak minősíthető a palatovelárisakhoz képest, illetőleg a [v] is labiodentálisnak a bilabiálisakhoz képest – a finn és a magyar csak abban különbözik egymástól, hogy a finnben félmagánhangzónak minősül az a két hang, ami a magyarban approximánsnak és réshangnak. E distinkció megtétele következtében a finn és a magyar hangok tehát artikulációs szempontból így jellemezhetők

(5) finn–magyar

[j] palatális, zöngés félmagánhangzó/approximáns

[v] labiodentális, zöngés félmagánhangzó/spiráns

Ha most azt nézzük, hogy a [jiC₀] és [vuC₀] szekvenciákban milyen fonetikai (artikulációs) jellemzőkkel leírt hangok következnek egymás után, akkor azt kell mondanunk, hogy a finnben

(6) [j]+[i] palatális, zöngés félmagánhangzó + elölképzett, illabiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

[v]+[u] labiodentális, zöngés félmagánhangzó + hátulképzett, labiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

és a magyarban

(7) [j]+[i] palatális, zöngés approximáns + elölképzett, illabiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

[v]+[u] labiodentális, zöngés spiráns + hátulképzett, labiális, felső nyelvállású, zárt magánhangzó

Ha végiggondoljuk, hogy a fenti szekvenciákban milyen artikulációs tulajdonságú hangok kerültek egymás mellé, akkor arra a következtetésre kell jutnunk – s ez különösképp a [j]+[i] szekvenciára érvényes –, hogy egymásutáni képzésük gazdaságos, azaz a képzőszerveknek relative kis távolságot kell áthidalniuk a képzés során. (A [j] valójában magánhangzók között ejtett igen rövid [i]-nek – amiként a [w] pedig egy magánhangzók között ejtett igen rövid [u]-nak – is felfogható – vö. Catford 1988, 71–72). Márpedig tudjuk,

hogy a beszédhangok sorozatában artikulációs szempontból a gazdaságosság elve élvez preferenciát.

E megfigyelésünk akkor válik sokatmondóvá, ha szembeállítjuk vele a következő megállapítást: a nyelvek igen gyakran igyekeznek elkerülni – részben vagy teljesen – e szekvenciákat (Ohala–Kawasaki 1984, 113–127, Maddieson–Precoda 1992, 55–56), s e tendencia alól a finn és a magyar sem kivétel.

2.A [jiC₀] és [vuC₀] szekvencia akusztikai-percepció jellemzése

Az iménti jelenségre adható magyarázat ugyancsak a fonetikában keresendő, de nem artikulációs, hanem akusztikai-percepció alapon (vö. Maddieson–Precoda 1992, 55–56). Akusztikus és percepció szempontból ugyanis az a hangsor minősül optimálisnak, amelyben a szegmentumok minél inkább eltérnek egymástól, azaz a percepció számára minél jobban megkülönböztethetők. A minimális fonetikai kontraszt elve éppen ezen az igényen alapul. Ha megnézzük, hogy vajon szekvenciáink elemei között mekkora az akusztikus különbség, azt kell látnunk, hogy meglehetősen kicsi, s ez különösen a [j]+[i] esetben feltűnő. Felhívtuk a figyelmet arra is, hogy a félmagánhangzók, azaz a [j] és a [w] felfoghatók az [i] és az [u] igen rövid időtartamú, magánhangzók között képzett változatának is. E tény figyelembevételével válik érthetővé, hogy félmagánhangzókat (és másodlagos artikulációjú hangokat) miért nem találunk egy sor nyelvben a rokon képzésű magánhangzók előtt (Maddieson–Precoda 1992, 55–56), hogy egyébként gazdaságos képzésű szekvenciák miért hiányoznak a nyelvek egy csoportjából, azaz miért oly ritkák a finnben és a magyarban is. (Tegyük hozzá azt is, hogy érdekes módon e félmagánhangzó + azonmód képzett magánhangzó-kapcsolatra vonatkozó megszorítás nem része egy általánosabb érvényű tendenciának, azaz például a hátul képzett labiális magánhangzók előtt kedveltek a labiális mássalhangzók, stb. – Maddieson–Precoda 1992, 55–56, Janson 1986, Bakró 1994 – mint ahogyan arra még a PFU kapcsán visszatérek.)

E jelenség szempontjából külön figyelmet és meggondolást érdemel, hogy a finnben (annak ellenére, hogy félmagánhangzó) és a magyarban a [v] esetében nem bilabiális approximánssal, illetőleg félmagánhangzóval van dolgunk, azaz nem [w]-vel vagy [β]-vel hanem labiodentális képzéshelyű hanggal, ami annyit jelent, hogy az

akusztikai-percepciós megszorítás kiterjedni látszik. A szakirodalmi előzmények ugyanis csak a bilabiális félhangzót és/vagy approximánst (valamint a [j]-t) említik a megkötés hatóköréként. (Bizonyos mértékben ez kiterjedni látszik továbbá a finnben még azzal is, hogy a megszorítás nem csupán a [j]+[i], hanem a [j]+[e] kapcsolatokban is érvényesül: az ilyen kezdetű szavak vagy jövevények vagy fonostilisztikai szempontból jelöltek – Karlsson 1982, 131).

3. E ponton érdemes már szemügyre venni a finn és magyar példákat. (A finn adatokat a *Nykysuomen sanakirja*-ból, illetőleg a történeti előzmény felderítésére a *Suomen sanojen alkuperä*-ből és a *Suomen kielen etymologinen sanakirja*-ból vettem, a magyarokat pedig az *Értelmező kéziszótár*-ból és a *TESz*-ből.)

Mindenek előtt azt kell az adatok alapján eldöntenünk, hogy a két nyelv morfémainak és/vagy szavainak mely pozíciójában, mely pontjain érvényesül a megszorítás, tehát azt, hogy a megszorításnak van-e kitüntetett helye. A megvizsgált adatok, illetőleg a szakirodalom alapján a következők állíthatók: a megszorítás mindkét nyelvben csak a tőrmorfémákra érvényesíthető: szuffixumokkal ellátott alakokra, szavakra nem áll a megkötés (vö. Karlsson 1982, 131, Papp 1969, 146, 507).

Ez a megállapítás (ami fonológiai szinten lexikális szabály megfogalmazásához vezetne) fonetikai szempontból annyit jelent, hogy van már legalábbis egy, mindkét nyelvre érvényes pontunk, ahol a megkötés érvényesül: a (fonetikai) szünet *utáni* (tehát szókezdő pozíció). Ha következő lépésként a tőrmorféma határain belül maradva keressük a megszorítás következő érvényesülési helyét, különbséget találunk a finn és a magyar között: míg a finnben ugyanis a szünetet követő első szótag határán túl nem érvényesül a megszorítás (pl. *tavu*), addig a magyarban igen, azaz nincs *-ji/-vu-ra* végződő tőrmorfémánk (azaz számuk alig említhető). Túllépve a morfémahatáron, s hangsorillesztést tekintve, szintén megegyezik a két nyelv, amiként azt az imént már megjegyeztük: a morféma illeszkedésének a határán sem érvényesül a megszorítás, tehát pl. fi *kantajia, suvun, m altaji, lovunk*. A bevezetésként jelzett módosító szabályok tehát így festenek:

(8) finn
 $\{ji\} / CV \text{ --} \rightarrow \{vu\} / \# \text{ ______}$

(9) magyar

{*ji*}/ CV -/→{*vu*}/ # ____ #

ahol a # morfémahatárt jelöli.

A finnben a *ji*- kezdetű szavak száma nem éri el a tízet (ezeket sorolja fel Karlsson is – 1982, 131), azaz pl.

(10a) *jiddis, jigi, jiikata, jiina*

A *vu*- kezdetűek száma ennél már jóval magasabb, különösen, ha a dialektális adatokat is figyelembe vennénk. E magas szám azonban annak köszönhető, hogy e csoport tagjainak elsöprő többsége a *v* után *u*-kezdetű diftongust, azaz nyitódó *uo* kettőshangzót mutat (pl. *vuori*). Kiinduló hipotézisünk szerint azonban itt csak a [*vuC₀*] szerkezetűek vizsgálata a célunk, így a [*vuV*] szekvenciáktól el is tekinthetünk. Azoknak a szavaknak a száma tehát, amelyekben az *u*-t mássalhangzó követi, alacsony, s nemzetközi vagy jövevényt szó:

(10b) *vulfeniitti, vulgaari, vulkaani*

(A *vu*o- kezdetűekkel kapcsolatban talán nem érdektelen megjegyezni, hogy bennük a diftongus történetileg **o* előzményre megy vissza, s ezért nem érvényes rá a megkötésünk; egyébiránt többségük ugyancsak jövevény.)

A magyarban még alacsonyabb az adatok száma; *ji*- kezdetű csupán egy van a köznyelvben:

(11a) *jiddis**vu*- kezdetű meg csak három:(11b) *vulgáris, vulkán, vurstli*

Mind a négy szó jövevény, német vagy német közvetítésű. Mivel már fentebb utaltunk rá, nem jobb a helyzet a nem szókezdő *ji*- és *vu*- szekvenciák esetében sem: számuk annyira alacsony, hogy Szende (1973) nem közöl külön rájuk gyakorisági adatot.

4. Mivel két rokon nyelvről van szó, természetszerűen merül fel a kérdés, hogy vajon csupán egy általánosnak mondható fonetikai jelenség egymástól független realizálódásáról van-e szó avagy olyasvalamiről, amelyet örökségként is hozhattak magukkal egy közös előzményből. Ehhez azt kell tisztáznunk, hogy a megszorítások tekintetében milyen volt a közös előzmény, azaz az alapnyelv(ek), s

ezekből hogyan részesül a finn és a magyar. Nyelvtörténeti okokból az alapnyelvekben csak az első szótagok vehetők figyelembe, hiszen tövégi magánhangzóként az *i*-vel és az *u*-val nem számolhatunk. Összevetési lehetőségünket e tény meglehetősen leszűkíti.

Az UEW alapján az alapnyelvre is érvényesnek látszanak a kezdő helyzetre kimondott megszorítások: a PFU-ra három, a PFP-re négy etimológiát, illetőleg alapalakot rekonstruál a szótár. Az összesen hét adatból kettő bizonytalan (ti. PFP), három esetben pedig kétséges, hogy valóban **j*-avagy pusztán **i*-kezdetűek voltak-e a tövek. Ez utóbbiak a következők:

(12)

**jikä (ikä)* 'Alter, Jahr' PFU > fi *ikä* ~ m *év*

**(j)ip3* 'Eule, Uhu' PFU > fi *hyypiä, hyypiö* (nincs magyar tagja)

**(j)iša* 'Haut' PFP > fi (dial) *iha, iho*

Mindössze tehát két olyan etimológia van, amelyről a szótár biztosan állítja, hogy **ji*-kezdetű lehetett eredetileg is:

(13)

**jite (jüte)* 'Abend, Nacht' PFU (nincs se finn, se magyar tagja)

**jima(-la)* 'Malz...; süß' PFP > fi *imelä* 'süß...'

Az utóbbiról az UEW azt mondja, hogy benne a **j*- már a korai ősfinnben eltűnhetett. Mindent összevéve tehát egyedül a finn *imelä* tekinthet vissza eredeti **ji*-kezdetre: nem túl gazdag reprezentáció! A magyar lehetséges előzményeivel kapcsolatban megjegyzendő tehát, hogy nincs olyan szavunk, amelyik biztos **ji*-előzményre mehetne vissza (azaz a **ji*- > **i*-változás feltevése is feleslegesnek bizonyul), továbbá még az is, hogy az ugor korra **ji*-kezdetű tö egyáltalán nem rekonstruálható.

A **wu*-kezdetűeket illetően még szigorúbb a kép. A PFU-ra mindössze négy egyeztetés tehető fel, közülük kettő bizonytalan (a fi *untuva* és *unohta*-igen bizonytalan előzményeiről van szó, ezeknek magyar tagja egyáltalán nincs), a biztosak pedig:

(14)

**wuđ'e* 'neu' PFU > fi *uusi* ~ m *új*

**wuj3* 'Gegend, Seite...' PFU

ez utóbbinak viszont nincs se finn, se magyar tagja. A PFP-re s az ugor alapnyelvre a szótár egyetlen **wu*-kezdetű etimológiát sem rekonstruál. Tehát megint csak egyetlen adat a finnre s egyetlen a ma-

gyarra. (Érdekességként jegyzem meg, hogy míg a fenti szekvenciák szemmel láthatóan az alapnyelvi előzményekben sem voltak kedveltek, így tehát az ugorban sem, az obi-ugor alapnyelvben meglepően magas a számuk: Honti (1982) összesen kilenc **ji*- és huszonegy **wu*- kezdetű etimológiát rekonstruál.)

E ponton talán nem érdektelen felhívni a figyelmet a következőkre, emlékeztetve egyszersmind arra a megjegyzésünkre is (l. 2. pont), hogy a [ji] és a [vu] (másutt [wu]) szekvenciákra vonatkozó megszorítás nem érvényes más, közeli képzésű C+V szekvenciák esetében: a PFU alapnyelvben a *w* + hátul képzett (azaz *w+o/a*) és a *j* + elől képzett (azaz *j+e/a*) szekvenciák gyakoribbak és kedveltebbek, ellentmondva annak a ténynek, hogy más bilabiális mássalhangzók után szívesebben állnak előlképzett, más palatális képzésű mássalhangzók után pedig szívesebben állnak hátrább képzett magánhangzók (Bakró 1995). Itt tehát működni látszik az artikulációs gazdaságosság elve, amit ugyanakkor az akusztikai-percepciós elv nem gátol olyan mértékben, mint a [ji] és [vu] esetében.

A finnugor, s ezen belül a finn és a magyar hangváltozási tendenciák ismeretében nincs semmi különös abban, hogy az **i* előtti **j*, illetőleg az **u* előtti **w* eltűnik, tudniillik ha egyáltalán ott volt, hiszen az eddig elmondottak értelmében ez akár kétségbe is vonható, vokalizálódik. Közismert nyelvtörténeti tény az is, hogy vannak olyan hangok, amelyek könnyebben s gyakrabban, s vannak olyanok, amelyek nehezebben s ritkábban változnak. A *j* és a *w* az előbbiek közé tartozik nem csupán a finnugor nyelveket illetően, hanem általában is: vokalizálódásuk szokásos. Azt gondolom, hogy éppen a korábban előadott akusztikus-percepciós sajátosságokat figyelembe véve mindenképpen érdemes megkockáztatni a következőt: a hangváltozások fonetikai okai között többségben s általában artikulációs okokat szokás megjelölni (ami kétségkívül érthető is, ha egyszer a beszédhangok sorozatának képzésekor is az artikulációs szempont játssza az elsődleges szerepet, s az akusztikus-percepció a másodlagosat), s csak jóval ritkábban percepciókat, ti. azt, hogy hangváltozások létrejöhetnek attól indítva is, amit a *hallgató hall* (s nem csak attól indítva, amit a beszélő mond). Ha a nyelvekben gyakori a félmagánhangzók > Ø irányú változása (ami egy gyengülési folyamat végső állomását is reprezentálhatja), illetőleg ha a nyelveknek egy részéből hiányzik a tőlünk is vizsgált két szekvencia (akár azért, mert hangváltozások folytán sorsuk úgy alakult,

ahogyan a fi *imelä* vagy a fi *uusi* ~ m *új* esetében), akkor a hangváltozás létrejöttében a percepció *legalább* olyan fontos szerepet játszott, mint az artikuláció.

5. Mondandómnak éppen ez az egyik konklúziója, amelyhez következő lépések során jutottunk el:

- két kiválasztott finn és magyar nyelvi szekvencia (artikulációs) fonetikai leírása után megállapítottuk, hogy azok beletartozhatnak a nyelvek egy csoportjára érvényes megszorítás hatókörébe ([ji] és [vu] szekvenciák kerülése),
- megállapítottuk, hogy e megszorítás milyen feltételekkel érvényesül a két nyelvben, azaz
 - a. mindkét nyelvben érvényes a labiodentális félmagánhangzóra, illetőleg réshangra,
 - b. mindkét nyelvben érvényes szókezdő, azaz szünet utáni helyzetben, s a magyarban a tömorféma határán belül még tovább is,
- rokon nyelvekről lévén szó, megállapítottuk, hogy a vizsgált fonetikai megszorítás érvényes volt a történeti előzményekben is,
- a történeti előzményeket, illetőleg a vizsgált hangok változásának irányát figyelembe véve feltételeztük, hogy bennük az artikulációs tényezők mellett az akusztikus-percepciós tényezők legalábbis egyenlő mértékű hatásával lehet számolni, amiből pedig még az is következik, hogy
- az elemzett megszorítás érvényesülése a két nyelvben egyfelől öröklött sajátosság, másfelől egy általánosnak mondható, percepciós indíttatású tendencia érvényesülése.

A magyar szakirodalomban Vértes O. András (1974) mutatott be megszívlelendő példát arra ómagyar hangváltozások akusztikai vizsgálata kapcsán, hogy a fonetika milyen szerepet kaphat hangtörténeti kutatásokban. Itt magam is erre tettem kísérletet.

Irodalom

- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III. Budapest, 1967–1976.
[= TESz]
- Bakró-Nagy Marianne 1995: PFU #CV. In: Bakró-Nagy M.–Szij E. (szerk.), Hajdú Péter 70 éves. Budapest.
- Catford, J. C. 1988: A Practical Introduction to Phonetics. Oxford.
- Honti, László 1982: Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe. Budapest.
- Janson, T. 1986: Cross-linguistic trends in CV sequences. *Phonology Yearbook* 3: 179–195.
- Karlsson, Fred 1982: Suomen kielen äänne- ja muotorakenne. Porvoo–Helsinki.
- Kassai Ilona 1994: A fonetikai háttér. In: Kiefer (1994), 581–665.
- Kiefer Ferenc (szerk.) 1994: Strukturális magyar nyelvtan 2. Fonológia. Budapest.
- Maddieson, I.–Precoda, K. 1992: Syllable structure and phonetic models. *Phonology* 9: 45–60.
- Ohala, J. J.–Kawasaki, H. 1984: Prosodic phonology and phonetics. *Phonology Yearbook* 1: 113–127.
- Papp Ferenc 1969: Reverse Alphabetized Dictionary of the Hungarian Language. Budapest.
- Siptár Péter 1994: A mássalhangzók. In: Kiefer (1994), 182–272.
- Suomen kielen etymologinen sanakirja 1–7. Helsinki, 1955–1981.
- Suomen sanojen alkuperä I. Helsinki, 1992.
- Szende Tamás 1973: Spontán beszédanyag gyakorisági mutatói. *Nyelvtudományi Értekezések* 81. Budapest.
- Uralisches Etymologisches Wörterbuch I–II. Budapest, 1988. [= UEW]
- Vértés O. András 1974: Ómagyar hangváltozások akusztikai vetületéről. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* X. 197–202.